BalavargaH Session 4

Lesson 46 PRK Abhyas 14

February 14th, 2024 Wednesday

(Don’t forget to record)

ॐ सह नाववतु ।
सह नौ भुनक्तु ।
सह वीर्यं करवावहै ।
तेजस्वि नावधीतमस्तु मा विद्विषावहै ।
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

Om Saha Nau-Avatu |
Saha Nau Bhunaktu |
Saha Viiryam Karavaavahai |
Tejasvi Nau-Adhiitam-Astu Maa Vidvissaavahai |
Om Shaantih Shaantih Shaantih ||

Meaning:

1: Om, May God Protect us Both (the Teacher and the Student),
2: May God Nourish us Both,
3: May we Work Together with Energy and Vigour,
4: May our Study be Enlightening and not give rise to Hostility,
5: Om, Peace, Peace, Peace.

SUBSCRIBE
|| Spiritual Mantra ||

पठामि संस्कृतं नित्यं वदामि संस्कृतं सदा
ध्यायामि संस्कृतं सम्यक् वन्दे संस्कृत्मातरम्

Om Ayim Sriim Hriim Saraswati Devyai Namaha

ओम ऐम् श्रीम् ह्रीम् सरस्वती देव्यै नमः

What are the benefits of chanting Saraswati mantra?

a. Doing regular chanting of Saraswati mantra improves your speech, memory and concentration in study.
b. She removes your ignorance and refines your character by giving you good qualities like humility and culture.
c. Saraswati Mantra gives you control over your speech, knowledge and wisdom.
d. By chanting this mantra of saraswati maa with dedication, a student can pass his exam with good marks.
e. Chanting Saraswati Mantra helps poets, writers and folk speakers to reach new heights of achievements.
f. Close your eyes in contemplation and rub your hands together and then open your palms and say the karagre vasatir Lakshmi prayer

https://youtu.be/YuKtKR3r0oM

अभ्यासम् १४
(क) शब्दकोशः

१। अस्मद् (मैं)
२। छात्रः (विध्यार्थी)
३। अन्नम् (अन्न)
४। निमित्तम् (कारण)
५। कारणम् (कारण)
६। हतुः (कारण)

(ख)

१। स्म (भूत्काल्बोधक अव्यय)
२। उपरि (ऊपर)
३। अधः (नीचे)
४। नीचैः (नीचे)
५। पुरः (साम्ने)
६। प्श्चात् (पीछे)
७। अग्रे (आगे)
८। अग्रतः (आगे)

(ख)

९। यावत् (१। जितना, २। जब तक)
१०। तावत (१। उतना, २। तब तक),
११। इयत् (इतना)
१२। कियत् (कितना)

(ग)

१। श्रेष्टः: (श्रेष्ठ)
२। पटुतमः (सबसे चतुर)

व्याकरण (अस्मद, षष्ठी विभक्ति)
अस्मद् शब्द के पूरे रूप स्मरण करो। (देखो शब्द ४०)

३) (४०) अस्मद् (मैं) (दे० अ० १४)

प्र०	अहम्	आवाम्	वयम्
द्वि०	माम् / मा	आवाम् / नौ	अस्मान् / नः
तृ०	मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
च०	मह्यम् / मे	आवाभ्याम् / नौ	अस्मभ्यम् / नः
पं०	मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्
ष०	मम / मे	आवयोः / नौ	अस्माकम् / नः
स०	मयि	आवयोः	अस्मासु

नियम ३५—धातु के लट् लकारवाले रूप के साथ 'स्म' अव्यय लगाने से भूत-काल अर्थ हो जाता है। जैसे—वह पढ़ता था—स पठति स्म।

*नियम ३६—सम्बन्धकारक के अर्थ में षष्ठी विभक्ति होती है। जैसे—रामस्य पुस्तकम्। कृष्णस्य गृहम्। गङ्गायाः जलम्। वृक्षस्य पत्रम्।

नियम ३७—हेतु शब्द के साथ षष्ठी होती है। जैसे—अध्ययन के हेतु रहता है—अध्ययनस्य हेतोः वसति। धनस्य हेतोः पठति।

नियम ३८—निमित्त अर्थवाले शब्दों (निमित्त, हेतु, कारण, प्रयोजन) के साथ प्रायः सभी विभक्तियाँ होती हैं। जैसे—वह किसलिए पढ़ता है—स किं निमित्तं पठति, केन निमित्तेन, कस्मै निमित्ताय, कस्य हेतोः कस्मात् कारणात् केन प्रयोजनेन वा।

Type text here

*नियम ३९—स्मरण अर्थ की धातुओं के साथ (खेदपूर्वक स्मरण में) कर्म में षष्ठी होती है। जैसे—मातुः स्मरति (माता को खेदपूर्वक स्मरण करता है)।

6th case

when remembering with joy use 2nd vibhakti

aham mataram smarAmi (with joy)

नियम ४०—बहुतों में से एक को छाँटने के अर्थ में, जिससे छाँटा जाय, उसमें षष्ठी और सप्तमी दोनों होती हैं। छात्रों में राम श्रेष्ठ है—छात्राणां छात्रेषु वा रामः श्रेष्ठः। बालकानां बालकेषु वा कृष्णः पटुतमः।

नियम ४१—उपरि, अधः, नीचैः, पुरः, पश्चात्, अग्रे, अग्रतः के साथ षष्ठी होती है। जैसे—गृहस्य उपरि, अधः, पुरः, पश्चात् अग्रे वा।

१. उदाहरणवाक्यानि

१.	एतत् रामस्य गृहम् अस्ति ।	= यह राम का घर है ।
२.	भोजनस्य हेतोः आगच्छ ।	= भोजन के हेतु आओ ।
३.	कस्मात् कारणात् हससि ?	= किस कारण से हँस रहे हो ?
४.	बालकः जनकस्य स्मरति ।	= बालक पिता को याद करता है ।
५.	शिष्याणां रामः श्रेष्ठः उत्साही च अस्ति ।	= शिष्यो में राम श्रेष्ठ और सबसे होशीयार है ।
६.	गृहस्य उपरि, पुरः पश्चात् च के सन्ति ।	= घर के उपर, आगे और पीछे कौन है ।
७.	अहं पठामि ।	= मैं पढ़ता हूँ ।

८. मां पश्य ।	= मुझे देख ।
९. मया सह रामः अस्ति ।	= मेरे साथ राम है ।
१०. मह्यं मोदकं रोचते ।	= मुझे लड्डू अच्छा लगता है ।
११. एतद् मम पुस्तकम् अस्ति ।	= यह मेरी पुस्तक है ।
१२. मयि क्षमा सत्यं च स्तः ।	= मुझ में क्षमा और सत्य है ।
१३. यावत् इच्छसि तावत् भक्षय ।	= जितना चाहता है उतना खा ।
१४. यावद् गुरुः अत्र अस्ति, तावत् अत्र एव तिष्ठ ।	= जब तक गुरु यहाँ है तब तक यहाँ ही रह ।

संस्कृत वाक्य बनाओ (क)

१.	यह राम की पुस्तक है ।	= एतत् रामस्य पुस्तकम् अस्ति ।
२.	यह सुशीला का घर है ।	= एतत् सुशीलायाः गृहम् अस्ति ।
३.	गंगा का जल मधुर है ।	= गङ्गायाः जलं मधुरम् अस्ति ।
४.	वृक्ष के पत्ते लाओ ।	= वृक्षस्य पत्राणि आनय ।
५.	मैं यहाँ अध्ययन के हेतु रहता हूँ ।	= अहम् अत्र अध्ययनस्य हेतोः वसामि।
६.	धन के हेतु शास्त्र पढ़ो ।	= धनस्य हेतोः शास्त्रं पठ (पठतु)।

७. तुम किसलिए विद्यालय जाते हो।	=	त्वं कस्मै प्रयोजनाय विद्यालयं गच्छसि ।
८. किस कारण तुम पाठशाला नहीं आये ।	=	किं निमित्तं त्वं पाठशालां न आगच्छः ।
९. बालक माता को स्मरण करता है ।	=	बालकः मातुः (मातरं) स्मरति।
१०. छात्रों में कृष्ण श्रेष्ठ और सबसे चतुर है ।	=	छात्राणां (छात्रेषु वा) कृष्णः श्रेष्ठः पटुतमः च अस्ति ।
११. कवियों में कालिदास श्रेष्ठ है ।	=	कविनां (कविषु वा) कालिदासः श्रेष्ठः अस्ति ।

१२. घर के ऊपर, सामने और पीछे बालक हैं । = गृहस्य उपरि, पुरः पश्चात् च बालकाः सन्ति ।

१३. जितना चाहो उतना पढ़ो । = यावत् इच्छसि तावत् पठ ।

१४. जब तक गुरु नहीं कहते तब तक यहाँ से न जाओ । = यावत् गुरुः न कथयति तावत् इतः न गच्छ ।

१५. तुम कितना धन चाहते हो ? = त्वं कियत् धनम् इच्छसि ।

१६. मैं इतना धन चाहता हूँ । = अहम् इयत् धनम् इच्छामि ।

(ख)

१७. मुझे देखे।	= मां पश्य।
१८. मेरे साथ रमा यहाँ आयी।	= मया सह रमा अत्र आगच्छत्।
१९. मुझे फल अच्छे लगते हैं।	= मह्यं फलं रोचते।
२०. मेरा घर यहाँ हैं।	= मम गृहम् अत्र अस्ति।
२१. मुझमें सत्य और विद्या हैं।	= मयि सत्यं विद्या च स्तः।

३. अशुद्ध वाक्य	शुद्ध वाक्य	नियम
(१) अध्ययनेन हेतुना वसामि ।	अध्ययनस्य हेतोः० ।	३७
(२) मातरं स्मरति ।	मातुः स्मरति ।	३९
(३) कविभ्यः कालिदासः श्रेष्ठतमः ।	कवीनां कालिदासः श्रेष्ठः ।	४०

४. अभ्यास—(क) २ (ख) को द्विवचन और बहुवचन में बदलो। (ख) अस्मद् शब्द के पूरे रूप लिखो।

५. वाक्य बनाओः—अस्मान्, अस्मभ्यम्, अस्मत्, अस्माकम्, अस्मासु, हेतोः, श्रेष्ठः, पटुतमः, यावत्, कियत्, इयत्।

सुभाषितम्

काव्यशास्त्रविनोदेन कालो गच्छति धीमताम्
व्यसनेन च मूर्खाणां निद्र्रया कलहेन वा

An intelligent person spends time in the pursuit of art, science, and philosophy. In contrast, an unintelligent person whiles away time in the indulgence of sleep, disputes or some bad habit.

CLOSING PEACE PRAYER

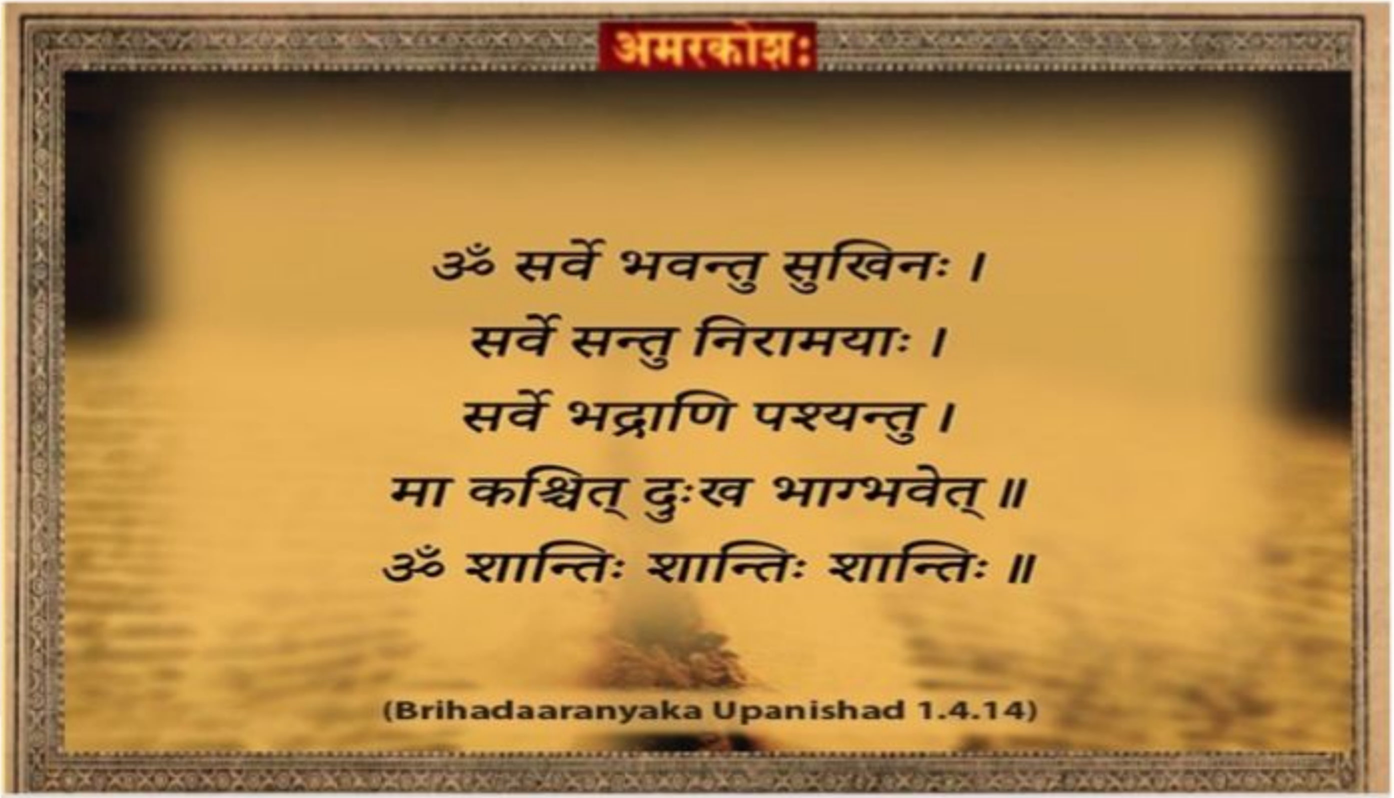

भाषासु मुख्या मधुरा दिव्या गीर्वाणभारती।
तस्यां हि काव्यं मधुरं तस्मादपि सुभाषितम्।।

Amongst languages, Sanskrit (the language of gods) is sweetest; in Sanskrit literature again, poetry is sweeter and better still are subhāşitas.

सुभाषितम्

CLOSING PEACE PRAYER